

BIBLIATANULMÁNY

Harvey Minkoff

Egyszerű, mint az ABC

Amit a bibliai akrosztikonok megmutatnak

*Az akrosztikonok betűrendbe szedett szövegek.
Biblia-kutatók nem értenek egyet ezek használatát illetően.
Céljaik szerint a fordítások is eltérőek lehetnek.
De a hangsúlybeli különbségek ellenére
Egynéhány fordító elismeri, hogy
Fontos kapcsolat van a forma és a jelentés között.
Gátolja a fordítási munkát, hogy az akrosztikon kívánalmainak figyelembevétele
Határozottan akadályozza a formához és a jelentéshez való egyidejű ragaszkodást.
Így válhat a költeményben szereplő akrosztikon
Javarészt csak díszítéssé. De ha a megjegyezhetőséget segíti:
fontos lehet!
Kérdés, szükséges-e érintetlenül hagyni?
Lehagyhatod, dobhatod a fordítás törmelékei közé,
Mert némelyeknek csak a jelentés számít.
Nincs semmi lényeges – mondják, ami elveszne.
Óvatosabb kritikusok szerint viszont
Pont a forma és a jelentés kapcsolata adja a költészet páratlan gazdagságát.
Rendje ahelyett, hogy közönséges cifrázat lenne,
Sorainak szerkezete a mondanivaló hordozását segíti.
Tehát a fordításnak közvetítenie kell ezt az egységet!
Ugyan sok változat képtelen hűen visszatükrözni az eredetit,
Vannak, amelyek más-más szempontot részesítenek előnyben.
Xeroográfia (tükrőfordítás, sokszorosítás) itt használhatatlan,
mert ez egy zsonglőrködés,
„Yo-yo” a szavakkal. Próbáld csak ki te is: 'aleftől távig,
alfától ómegáig vagy A-tól a Z-ig!
Zavaros lesz az egész. Nem lesz könnyű, de szép munka.*

A fordítás nehéz munkájában a szavak viszonylag egyszerűek. A stílus nehéz. Különösen problémás annak megállapítása, hogyan járul hozzá a forma a jelentéshez. Mind közül a legnehezebbek azok a szövegek, melyek tudatosan hívják fel a figyelmet nyelvezetükre. Hogy kezelje egy angol vagy éppen magyar fordítás például a héber ábécé egymást követő betűire épült bibliai akrosztikonkölteményeket?

Kitűnő akrosztikonokkal találkozhatunk mindenütt a héber Bibliában, különösen a Zsoltárokbán, a Példabeszédekben és a Siralmak könyvében. Ezek betűrend szerinti felépítése nehezen megoldható, nyugtalanító problémát jelent a fordítónak: Mi az akrosztikon rendeltetése? Hozzájárul-e a jelentéshez, és ha igen, akkor mivel és hogyan? Ha a fordító megtartja az akrosztikon-formát, hogyan „fordíthatja” a 22 betűs héber ábécét a 26 betűs angol ábécére, vagy a 40 betűs, illetve a kiterjesztett esetén a 44 betűs magyarrá?

A bibliai akrosztikonokban az egymást követő betűk elhelyezkedhetnek az egyes felsorok kezdetén, ahogy eredetileg a 111. és 112. zsoltárokbán is van. Még gyakrabban a teljes sorokat vezetik, mint a 25., 34. és 145. zsoltárokbán, a JSir 1., 2. és 4. részében, vagy a Péld 31,10–31-ben. A 119. zsoltár 22 nyolcsoros versszakot (vagy stanzát – nyolcsoros versforma) tartalmaz, ahol az egyes versszakok minden sora (vagy csak az első) a megfelelő betűvel kezdődik: nyolc 'álef sor, nyolc bét sor, és így tovább.¹

A holt-tengeri tekercsek bizonyítékként szolgálhatnak arra, hogy az apokrif Szira könyvének (Ben Szira) 51,13–30 fejezete eredetileg egy héber akrosztikon volt.² És az Énekek 4,9–11 a héberben rendre l-m-n betűkkel kezdődik, mely azt sejteti, hogy ez egy nagyobb akrosztikon része lehet.³

A legtöbb bibliai akrosztikon gondosan megírt költemény, mely kifinomult költői eszközöket tartalmaz. Például a gondolati párhuzam, mely a teljes héber költészetet áthatja, az akrosztikonokban is megjelenik:

Számérték	Nyomatott alak	Litterae finales	Kiejtése	Átírása
1	א		'alef	'
2	ב		bét	b
3	ג		gímel	g
4	ד		dálet	d
5	ה		hé	h
6	ו		váv	v
7	ז		zajin	z
8	ח		(c)hét	h
9	ט		tét	t
10	י		jód	j
20	כ	ך	káf	k
30	ל		lámed	l
40	מ	ם	mem	m
50	נ	ן	nún	n
60	ס		számek	SZ
70	ע		'ajin	'
80	פ		pé	p/f
90	צ		cádé	c
100	ק		qóf	q
200	ר		rés	r
300	ש		szín	SZ
300	ש		sín	S
400	ת		táv	t

A héber ábécé – betűk 'aleftől távig

„Minden napon áldalak téged, és dicsérem neved örökkön örökké!” (Zsolt 145,2 – bét sor)

„Az ő száját bölcsen nyitja meg, és kedves tanítás van nyelvén.” (Péld 31,26 – pe sor)

Gyakoriak a zenei eszközök, mint az alliteráció vagy az asszonánc, elszórtan még rímeket is találhatunk. (Az asszonáns is rím, így itt a tiszta rímre kell gondolni. – Szerk.) A 37. zsoltár 35. sorában (a *rés* versszak első felében) minden szó tartalmazza a *rés* betűt, ahogy az ezt megelőző nyolc szó is a 34. sorban. A *sín* versszakban (37–38. sor) nyolcból hét időmértékes (metrikus) kifejezés tartalmaz *szín* betűt. A 111. zsoltárban az első sor mindkét része az e-a magánhangzó rímmel végződik, a 9. sor három részének végződése pedig mo/-to/-mo.⁴

Tudatos irodalmiságról lévén szó, az akrosztikonok szójátékra alkalmasak. A *jód* és *káf* betűnevek azt jelentik „kéz”. A Péld 31,19–20-ban a *jód* és *káf* sorok szóalakban kezdődnek ezekkel a betűnevekkel. „Kezeit veti a fonó-

kerékre, és kezeivel fogja az orsót. Markát megnyitja a szegénynek, és kezeit nyújtja a szűkölködőnek.” A Zsolt 145,14–15-ben a *számek* sor a *szómék* szóval kezdődik, „Az Úr megtámogat (minden elesendőt...)”, az *'ajin* sor pedig a *éni* szóval, „(mindenki) szemei”. Ugyanebben a zsoltárban minden egyes k-l-m sor az isteni királyságot magasztalja az m-l-k, azaz „király” tő használatával.

Más típusú, az írástudatlan társadalmakban fellelhető költeményektől eltérően az akrosztikonok feltételezik egy ábécé, egy rögzített betűrend és egy írástudó költő és írást értő hallgatóság meglétét. Ez és az imént szemléltetett szójáték alapján egyes kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy a bibliai akrosztikonokkal kapcsolatban késői eredetről beszélhetünk.⁵ De a bizonyíték nem ezt támasztja alá.

A szemmel látható eltérések dacára az angol, a héber, a görög és sok egyéb nyelv napjainkban használt ábécéi közös forrással rendelkeznek. Nemcsak a betűk neve és formája hasonlítható a közös őshöz, de a betűk sorrendjében, mint a k-l-m-n és az r-s-t esetében is feltűnő a hasonlóság. Régészeti bizonyítékok szerint ennek az ábécérendnek az őse Szíria partvidékén, Ugaritban alakult ki, legkésőbb Kr. e. 1300-ban.⁶

Emellett ebben az időszakban népszerűek voltak a sémi irodalomban a neveken és kifejezéseken alapuló bonyolult (összetett, komplex) akrosztikonok. Ahogy *Mitchell Dahood* megjegyzi: „Az akrosztikonséma, melyet általában a késői eredet jelének tekintenek, megjelenik a Zsolt 9–10-ben is, amit azonban aligha lehet késői költeménynek nevezni, és az abécérendbe sorolt betűket tartalmazó számos ugariti tábla is inkább arra utal, hogy az akrosztikontáblát a késő bronzkorban már használták.”⁷

De mi az akrosztikon jelentősége? Miben járul hozzá az akrosztikonszerkezet például a JSir 1–4-hez, a Péld 31,10–31-hez vagy a 145. zsoltárhoz?

Nem sokban, legalábbis egyes kritikák szerint. Dahood szerint „Az akrosztikon – akár a szonett – biztosította a szerkezeti vázat, amiben a költő dolgozhatott”.⁸ *Wilfred G. Watson* jegyzi meg, hogy az akrosztikon „megadta legalább 22 sor első betűjét” a költő számára, és miközben „megkötötte szabadon szárnyaló tehetségét”, teret adott az íráskészség „virtuóz teljesítményeinek”.⁹

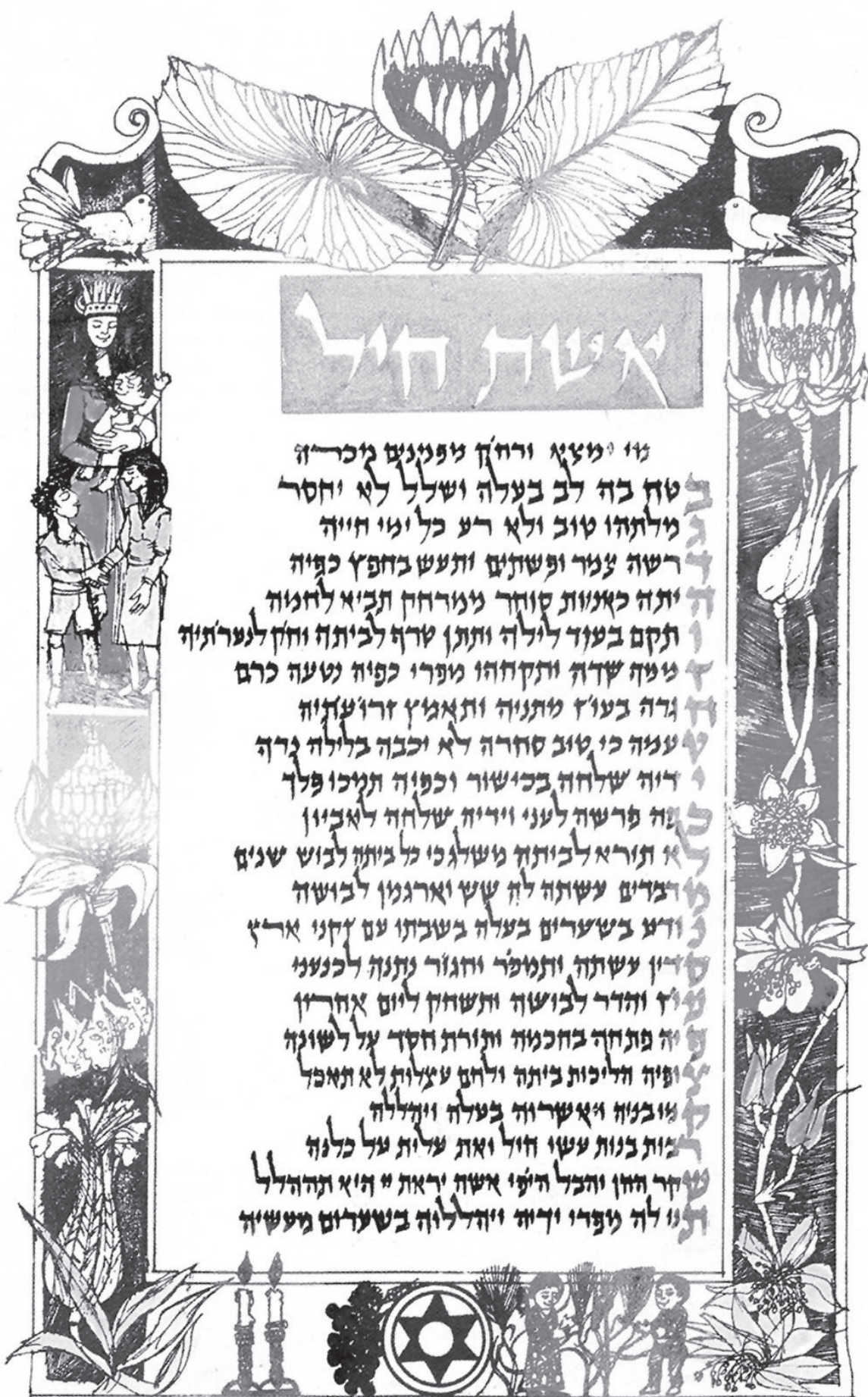
A *Derék asszony dicséretét*, mely a Példabeszédek 31,10–31-ben akrosztikon-formában körvonalazódik, *Avraham Yakin* izraeli művész kalligrafikusan ábrázolta. Az arannyal kiemelt héber ábécé a szöveg jobb oldali szegélyén halad lefele (vö. a táblázattal, mely a héber karaktereket, neveiket és magyar megfelelőit mutatja).

Egy fordítás, mely megőrzi a passzus akrosztikon-formáját, így kezdődik:

Az ember, aki talált derék asszonyt. Ennek ára több az igazgyöngyökénél.

Bízik hozzá az ő szerelme, és nem fog szükkésséget látni...

A kapcsolódó cikkben Harvey Minkoff a bibliai akrosztikonok lefordításának kihívásait kutatja, és az akrosztikon-forma bibliai passzusokra gyakorolt hatását vizsgálja. Véleménye szerint a Péld 31 a derék asszony képességét és teljességét hangsúlyozza azzal, hogy a témát 'aleftől távig lefedti.

אֵשֶׁת חַיִל

מִי מֵצֵא וְרַחֵם מִפְּנֵי מִכְרָה
 טַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ וּשְׁלַל לֹא יִחְסֹר
 מִלְתָּהּ טוֹב וְלֹא רָע כֹּל יִמְיוֹ חַיִּיהָ
 רְשׁוּהָ צִמְרֵם וּפְשָׁתֵימָם וְתַעֲשׂוּ בַחֲפִץ כַּפֵּיהָ
 יִתֶּה כְּאֵנוֹת סוּחָד מִמֶּרְחֹק תִּבְיֵא לַחֲמוּהָ
 וְתִקַּם בַּעֲדֵךְ לַיְלָה וְתִתֶּן סָדֶךָ לְבֵיתָהּ וְחֹק לְעַרְתֶּיהָ
 מִמֶּה שְׂדֵהָ וְתִקַּחֲהוּ מִפְּדֵי כַּפֵּיהָ נִטְעָה כְרֶם
 גֵּדָה בַּעֲוֹז מִתְּנִיָּה וְתִאֲמִץ זְרוּעֶיהָ
 עֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא יִכְבֶּה בַּיְלִיָּה גֵדָה
 דִּוָּה שְׁלַחָה בְּכִישׁוֹר וּכְפִיָּה תִמְכּוּ פֶלֶךְ
 עַה פֶּרֶשֶׂה לַעֲנִי וַיְדִיחַ שְׁלַחָה לֹאֲבִיוֹן
 אֵ תִזְרֵא לְבֵיתָהּ מִשְׁלֹכֶי מַל בֵּיתָהּ לְבוֹשׁ שְׂנִים
 וְבִדְרִים עֲשֵׂתָהּ לֶחֶם שֶׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוֹשָׁהּ
 וְדַע בְּשַׁעֲרֵים בַּעֲלָהּ בְּשַׁבְתּוֹ עִם זָקְנֵי אֶרֶץ
 צִדִּין עֲשֵׂתָהּ וְתִמְכֹּר וְחֲגוּרֵי מִתְּנָה לְכַנְעָנִי
 וְהִדֵּר לְבוֹשָׁהּ וְתִשְׁחֹק לַיּוֹם אַחֲרָיוֹן
 יֵה פִתְחָהּ בַּחֲכֻמָּה וְתִזְרֵת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ
 וּפִיָּה הִלִּיכֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עֲצִלוֹת לֹא תִאֲכַל
 מִזֶּבֶחַ וְיִאֲשֶׁרֶה בַּעֲלָהּ וַיְהַלֵּלָהּ
 בְּיַד בְּנוֹת עַשׂוֹ חֵדֶל וְאֵת עֲלִיּוֹת עַל כִּלְנֵה
 וְחָן וְהַבֵּל הִיָּפִי אֵשֶׁת יִרְאֵת מִהִיא וְתִהְיֶה לֵל
 וְלֵה מִפְּדֵי וְדִוָּה וַיְהַלֵּלֶהּ בְּשַׁעֲרֵים מַעֲשֵׂהָ

Egy másik népszerű nézet szerint az akrosztikon emlékeztető szerepet töltött be. Ha például a zsoltárokat felvonuló kórusok vagy zarándokok énekelték, akkor az ábécé-rend segítette a sorok felidézését. Hasonlóan egy olyan munka esetében is, mint a JSir, melyet szertartásos célokra használtak abban az időben, mikor a kéziratok még túl drágák voltak ahhoz, hogy a gyülekezetnek kioszthassák, előnyösebb volt az emlékezés megsegítése.

Mivel a szándékos változtatás elferdítené az emlékeztetői célt, ez a nézet azt is magában foglalja, hogy az ábécérendtől való eltérés szövegsérüléshez vezetne. A szerkesztők éppen ezért gyakran helyreigazítják az ilyen jellegű eltéréseket. Figyelembe véve azonban az akrosztikonok bibliai költészetben betöltött szerepéről való ismereteink hiányosságait, a helyreigazítás magában hordozza annak kockázatát is, hogy a költemény eredetiségét elméleti vagy teoretikus és homogenizált normákkal cseréljük fel. Általánosságban igaz a költészetre, amit *David Noel*

Freedman a versmértékekről mond: Bár bizonyára előfordultak hibák az átadásban, „a deviációk és szabálytalanságok egy nagyobb séma részei, nem pedig aberrációkat jelentenek, melyeket kijavítani vagy helyreigazítani kellene”.¹⁰ Ezenfelül, egy olyan átfogó magyarázat, mint a szövegsérülés, nem tisztázza, hogy miért jelennek meg hasonló deviációk a JSir 2., 3. és 4. részében, és a 25. és 34. zsoltárban.

Egy jóval provokatívabb válasz irodalomkritika szemszögéből vizsgálja a bibliai költészetet. *Robert Alter* például rámutat, hogy látszólag díszítő elemek – mint a ritmus és a párhuzam – kihangsúlyozzák a kontrasztokat, és így sok zsoltárban nélkülözhetetlenek.¹¹ És míg nem várhatunk egyedülálló jelentést minden egyes költői eszköztől, a szerkezeti váz létrejöttével az ettől való eltérés is megelhetett jelentéssel.

Például, míg a legtöbb bibliai költemény kiegyensúlyozott sorokkal rendelkezik, mint azok, amelyek 3+3 ütemre oszthatóak, a JSir-nek rendszeresen rövidebb a második félso-

(Folytatás a következő oldalon)

Egy ábécéskönyv ábécéje

Talán egy izraelita diák gyakorolta az ábécét – vagy az אבג -t – ennek az agyag tartóedényből származó cserépdarabnak az alsó sorában. A durván vésett felirat a legrégebb időktől meglévő sémi ábécé, mely (kis eltérésekkel) a hagyományos sorrendben íródott 'áleftől távig.

A késő protokánaáni írással írt felirat születése a Kr. e. 12. század elejére tehető, Izrael kánaáni felemelkedésének idejére. A vésett cserépdarabot vagy osztrakont a régészek egy silóban fedezték fel, 'Izbet Sartah-ban, mely egy – a feltárók által a bibliai Ebenézerként (1Sám 4,1) azonosított – korai település Efraim hegyei közt.*

A modern héberrel ellentétben az osztrakonon található betűk balról jobbra íródtak; az írás iránya a Kr. e. 11. századig nem rögzült.** Az írás kétségkívül az alsó sor betűiről mintázza a

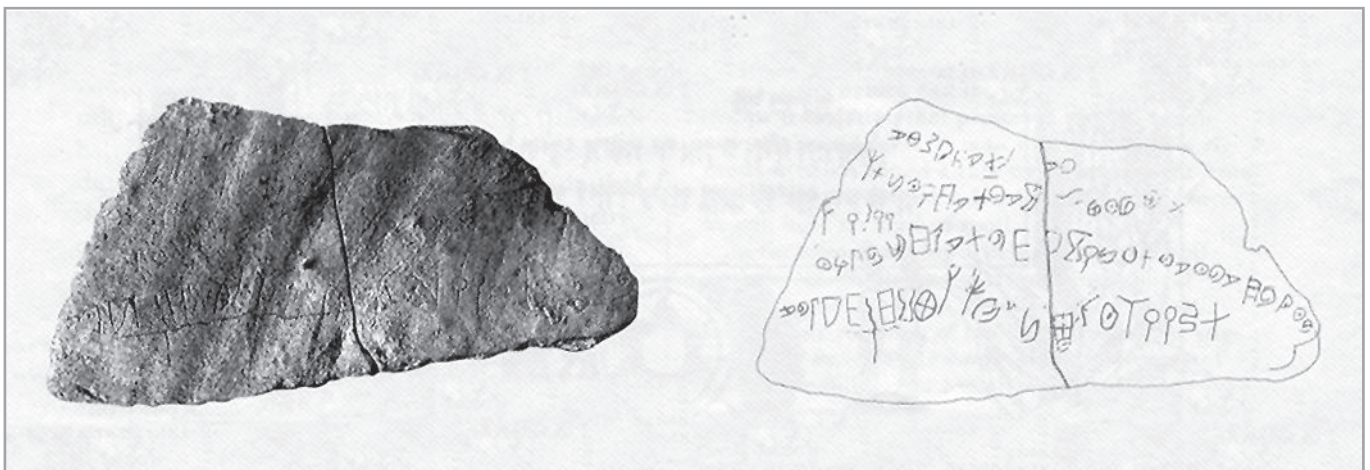
felső négy sort. Bár ezek leginkább jelentés nélküli betűsorokból állnak, a 4. sor kezdete valószínűleg az „Oref, Nahum fia” feliratot őrzi.

Az osztrakonon található ábécé eltér a szabványos héber ábécétől (lásd a táblázatot a 10. oldalon). A pé betű nem az 'ajin után, hanem előtte található. Azonban ez feltehetőleg nem a kezdő író hibájából ered. Ugyanez a változat található meg egy 8. századból származó ábécéskönyvön, melyet Kuntillet Ajrudban fedeztek fel, egy sinai útmenti kereskedőállomás mellett. Három alkalommal a Bibliában is előfordul: a JSir könyv 2–4. részét képező akrosztikonokban. Ez a szokatlan írás talán az ábécének egy helyi izraelita változata volt, melyet a vaskortól (Kr. e. kb. 1200–1000) kezdve használtak a száműzetés időszakán (Kr. e. kb. 586–539) túlig, amikor is a JSir íródott.

Bár egyes kutatók megállapították, hogy a bibliai akrosztikonok a rögzült ábécérendből következőleg kései eredetűek, az 'Izbet Sartah izrealitáinak korai ábécéje mindezt másként sugallja.

* Lásd Aaron Demsky és Moshe Kochavi, $\frac{1}{2}$ An alphabet from the days of the Judges $\frac{1}{2}$, *Biblical Archaeology Review*, September/October 1978.

** Egy kutató érvelése szerint az (a képen látható) osztrakon fordítva, (fejjel lefelé) tartandó, és ezért az írás mégis jobbról balra tart. Lásd Joseph Naveh, $\frac{1}{2}$ Some considerations on the ostrakon from 'Izbet Sartah $\frac{1}{2}$, *Israel Exploration Journal* 28:1–2. 1978, 31–35. o.

(Folytatása az előző oldalról)

ra. Ez egy sajátos gyászritmusként ismert, amely a szavakat elfojtott érzelmek visszaadására formálja.

Mindazonáltal sok bibliai kommentár ahelyett, hogy jelentést keresne az akrosztikon-formában, elutasítja az akrosztikonok érzelmi kiadásként való értelmezését. Jellemző kommentálás, hogy „A gondolatok sorrendje és tartalma alárendelődött a formai szükségleteknek”;¹² továbbá „Az akrosztikon-forma kedvéért a zsoltár egy sor olyan nézetet közöl, amelyek közt a logikai kapcsolat nem mindig nyilvánvaló azonnal”;¹³ vagy „Ennek a kompozíciós módszernek az alkalmazása irodalmi szeszély, mely mesterkéltséget vitt az alkotásba”.¹⁴

A The Interpreter's Bible 119. zsoltárhoz írt bevezetője ellentmondást mutat. A „Zsoltárok legkirívóbb teljesítményének” nevezi a zsoltárt a nyolcszoros akrosztikon miatt, de hozzáteszi: „A költemény szerkezetének erős mesterkéltsége szükségszerűen korlátozta a zsoltáros irodalmi teljesítményt”.¹⁵ Az ilyen kommentárok a „romantikus” költészetre való igényt tükrözik, amely az érzelmeket hangsúlyozza, és rögtönzöttséget tett, amelynél a korlátok nyilvánvaló hiánya is a jelentés része.

De olyan költészet is létezik, amelynek a szerkezete az ellenőrzöttséget, a racionalitást és a higgadságot hangsúlyozza. A szonettek és a rímes kuplák nem rögtönzöttek; olyan olvasóknak készültek, akik értékelik az író megfeszített törekvését, hogy a szigorú szabályokon belül maradjon.

Például a JSir-ban található akrosztikonok segítik a költőt, hogy uralkodni tudjon érzelmei felett. Ahelyett, hogy vadul sírna az ország pusztulása miatt, formát ad heves érzelmeinek.

Samuel R. Driver helyesen érvel: „Átható az ezen gyászénekek költészetében lengedező pátosz, és így ezek, mint kitűnik, tudatos művészet alkotásai: ezek nem az érzelmek természetes kiadásai, ezek gondosan kidolgozott költemények, amelyekből a közös bánat egyetlen nézőpontja sem marad ki. És így kétségtelen, hogy az akrosztikon-forma biztosítja a költő szívében túlradó érzelmek rendezett és rendszerezett kifejezését”.¹⁶

Hasonló a Péld 31, mely a háztartás szervezéséért és irányításáért dicséri az ideális feleséget. Azzal, hogy 'áleftől távig beteljesíti a felelősségét, büszkeségére válik a családjának. Az ábécé szerkezet az asszony teljességét tükrözi, és jelzi, hogy dicséretének témaköre ki van fejtve 'áleftől távig, A-tól Z-ig, alfától ómegáig.¹⁷

Mivel az akrosztikonok olyan szerkezeti vázat alkotnak, melyre a hallgatóságnak emlékeznie kell, az ettől való eltérések szintén hordozhatnak jelentést. Számos akrosztikon tartalmaz egyedi sajátosságokat: a 25. és 34. zsoltárból hiányzik a *váv* kezdetű sor, helyette egy ráadás *pé* sort találunk a végén. A 25. zsoltár mellőzi a *qóf* sort, és megkettőzi a *rés*t. A 37. zsoltár kihagyja az '*ajin* sort; a 145. zsoltárból hiányzik a *nún*; a JSir 2., 3. és 4. pedig megfordítja az '*ajin* és *pé* sorrendjét. Patrick Skehan szerint a ráadás *pé* a 25. és 34. zsoltár végén kidolgozott szójátékot alkot az akrosztikonon belül. Ezzel a huszonharmadik betűvel az ábécé első, középső és utolsó betűjét összeolvasva az '*álef* szót kapjuk, az első betű nevét, amely igeként tanítást jelent.¹⁸

Hasonlóan magyarázták a Talmud rabbijai az akrosztikonok változatait. A Szanhedrin 104b a JSir felcserélt '*ajin* és *pe* sorait a neveikkel magyarázza, minthogy héberül az '*ajin* jelentése „szem”, míg a *pé* „száját” jelent. A megfordításuk

egy-egy gonosz emberek viselkedését szimbolizálja, akik a szájukat előbbre helyezték a szemüknél, azaz olyasmiket állítottak, melyek igazságáról nem győződtek meg saját szemükkel. Ezt alátámasztja a sorok tartalma is, mely szintén előbbre helyezi a száját a szemnél, hiszen a JSir 2 *pé* sora így szól: „Feltátották ellened szájokat minden ellenségeid... mondván: ... látjuk!”¹⁹

Még ha a költői forma hozzá is járul a jelentéshez, a legtöbb angol bibliafordítás egyszerűen csak kihagyja az akrosztikonokat vagy lábjegyzetben említi meg őket. Egyesek még többet is tesznek. Az Authorized version a 119. zsoltár minden egyes versszakánál jelöli a hozzá tartozó héber betűt, és leírja angol kiejtéssel. A New Jewish Publication Society-féle változat minden akrosztikonnál a margóra írja a héber betűket. A Jerusalem Bible a neveket – mint '*álef*, *bét* stb. – teszi a margóra. Másképpen az akrosztikon nem formálódna ki a költemény jelentésében.

Csak kirívó teljesítményként lehet megemlíteni, ahogy Ronald Knox az Ószövetség-fordításában angol akrosztikonokat alkot minden héber akrosztikonból – olyan címekekkel ellátva, mint „A hála ábécéje” (Zsolt 145, [Knoxnál 144.]), „A jó feleség ábécéje” (Péld 31), „A kifosztott Jeruzsálem ábécéje” (JSir 1). Ugyanakkor az akrosztikonzsoltárok inkább prózaként lettek kialakítva, mintsem költeményként.²⁰

Knox fordításának zamata jól kiérezhető a 112. zsoltár [nálá 111. zsoltár] nyitó soraiból. (Lásd az említett bibliafordításában.)

Ezek az akrosztikonok különösen meglepőek, hiszen Knox megbízása a latin Vulgata lefordítására szolt – és a Vulgata mellőzi az akrosztikon-formát. Knox tehát bár a latint követi, ahol az eltér a hébertől a költői szerkezethez a hébert is figyelembe veszi a latin mögött.

Természetesen, mivel az angol ábécé négyvel több betűt tartalmaz a hébernél, alkalmazkodnia kellett. Egyik zsoltár v-vel végződik; egy másik átugorja a v-t és w-vel fejeződik be; egy további a q-t hagyja ki és w-vel végződik; a JSir akrosztikonja v-vel fejeződik be.

Szintén v a befejezése a JSir angol akrosztikonjának a The five scrolls-ban, mely Herbert N. Bronstein és Albert H. Friedlander jóval újkeletűbb munkája.²¹ Az ábécé kiemelése és a szöveg verssorokba való rendezése felhívja a figyelmet az akrosztikonra, és így sejteti a héber szerkezetet.

Ironikus lehet, hogy míg a 22 soros héber akrosztikon azt mutatja, hogy a téma 'áleftől távig teljességgel ki van fejtve, addig a 22 soros angol fordítás, miközben a külső formához ragaszkodik, éppen rossz jelentést közvetít. Ahelyett, hogy a témát A-tól Z-ig kifejtene, csak A-tól V-ig, vagy A-tól W-ig teszi meg.

Azonban ezek a mulasztások nem jelentenek problémát, ha az akrosztikon-forma másfajta jelentést közvetít, amint azt Bronstein és Friedlander is hiszi: „A feszesen szervezett akrosztikonok beleszorítják a gyötrelmek valóságát a formai kifejezés soraiba. A mi fordításunk is fenntartja ezt, így akár mi magunk is úgy olvashatjuk ezt az öt elégiát, mint formális sirató szövegeket.” Továbbá az akrosztikont az újjáépítés szimbólumaként is látják: „A pusztítás után kell egy lehetőség a gyötrelmek és a kín kifejezésére, szükség van az újbóli önigazolásra, a remény újrafelfedezésére.”²²

Egyszerre soknak tűnhet a költői eszközökből levezetett jelentések száma. De ahogy David Noel Freedman mondta az

exegézisről általánosságban, „nehéz – ha nem lehetetlen – meghúzni a vonalat a költő tudatos szándéka és aközött, amit a figyelmes olvasó talál egy költeményben”.

Összességében, azt hiszem, sokszor nem méltányoljuk eléggé a költőt a művészi alkotásban található finomságért és összetettségért.²³

Jegyzetek

1 A 9. és a 10. zoltár egy hiányos akrosztikont alkot, de nem tudni, hogy eredetileg is párban voltak-e (ahogy a héberben), vagy magukban álltak (ahogy a latin Vulgatában). Egyszer talán a Náh 1 szövege is akrosztikon volt, de ez helyreállítási viták tárgya. Továbbá, ezekkel a betűrendes költeményekkel kapcsolatban néhány kutató királyi neveket vélt találni bizonyos „makkabeusi” zoltároknál: Simon a 110. zoltár első négy sorában és Jannait (Alexander Jannaeus) a 2. zoltárban. *Samuel Sandmel* (The Hebrew Scriptures: An introduction to their literature and religious ideas [New York: Oxford Univ. Press, 1978], 240. o.) erőltetettnek nevezi ezt az exegézist; továbbá *A. Cohen* (The Psalms [London: Soncino Press, 1945], 371. o.) is elutasítja, véleménye szerint az „állítólagos felfedezés” csak „kitaláció”.

A JHWH (YHWH) név, mely egyébként nem szerepel Eszter könyvében, egyesek szerint rejtve megtalálható a négy egymást követő szó elején: *yavo ha-melek we-hamam ha-yom*, „...Jöjjön a király és Hámán ma...” (Esz 5,4).

Patrick W. Skehan úgy magyarázta az „ábécérendű” költemények 22 sorának az ábécé betűinek számával való egyezőségét, hogy a szerzők, ha nem is akrosztikonokat, de egy kisebb betűkészletet használtak a versszakok bevezetéseként, hogy csoportosítsák a gondolataikat és jelöljék a logikai felosztást. Például három versszak kezdődik *'áleffal* és három *lámeddel* a Péld 2,1–11-ben és a 12–22-ben; továbbá *'álef*, *hé* és *'ajin* csoportokat találhatunk a Jób 9,2–4-ben, 5–7-ben, 8–10-ben és különösen a 13–24-ben. Lásd *Patrick W. Skehan*, *Studies in Israelite poetry and wisdom*, Catholic Biblical Quarterly Monograph Series 1 (1971). Lásd még *Roland E. Murphy*, *Wisdom literature: Job, Proverbs, Ruth, Canticles, Ecclesiastes and Esther*, The forms of the Old Testament literature 13 (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1981) 23–28., 52–57. o.

2 Lásd *Skehan*, *½The acrostic poem in Sirach 51:13:30*, *Harvard Theological Review* 64 (1971), 387–400. o.; *Skehan* és *Alexander A. Di Lella* – *The wisdom of Ben Sira*, Anchor Bible 39 (Garden City, NY: Doubleday, 1987) 574, 576–577. o.

3 Lásd például *Murphy*, 115–116 o.

4 Az egyes zoltároknál megtalálható költői eszközöket tárgyalja részletesen *Amos Hakham*, *Sefer Tehillim* (The Book of Psalms), 2 vols. (Jerusalem: Mossad Harav Kook, 1984). A bibliai akrosztikonok metrikus (versmértékes vagy időmértékes) szerkezetét lásd *David Noel Freedman*, *½Acrostics and metrics in Hebrew poetry*; *Pottery, poetry and prophecy: studies in early Hebrew poetry* (Winona Lake, in: Eisenbrauns, 1980) 51–76. o. és „acrostic poems in the Hebrew Bible: alphabetic and otherwise”, *Catholic Biblical Quarterly* 48 (1986), 408–431. o.

5 Például *W. Stewart McCullough* és *William E. Taylor*, „Psalms”, The interpreter’s Bible, 12 vols. (New York:

Abingdon Press, 1955), a 4. kötet felirata a 9., 25., 34., 111. és 145. zoltárhoz.

6 *M. O’Connor*, *½Epigraphic semitic scripts½*, The world’s writing systems (New York: Oxford Univ. Press, 1996) szerk. *Peter T. Daniels* és *William Bright*, 89–92. o. Lásd még *David Crystal* – *The Cambridge encyclopedia of language* (Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press, 1987), 202. o.

7 *Mitchell Dahood*, *Psalms III*, Anchor Bible 17A (Garden City, NY: Doubleday, 1970), 336. o. Lásd még *Shkhan*, *½The structure of the Song of Moses in Deuteronomy (34:1–43)*,” in *Studies*, 75. o. és *Wilfred G. E. Watson*, *Classical Hebrew poetry: a guide to its techniques*, *Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series* 26 (Sheffield: JSOT Press, 1984), 8., 191. o.

8 *Dahood*, *Psalms I*, Anchor Bible 16 (Garden City, NY: Doubleday, 1966), 54. o.

9 *Watson*, 198. o.

10 *Freedman*, 409. o. Természetesen a régi szerkesztők is ejtettek hibákat és helyesbítéseket. Egy kumráni kéziratban a 145. zoltár tartalmaz egy sort *núnra*, „Igaz az Úr minden ő útában”, és ez a sor számos fordításban megjelenik. *Hakham* (*Sefer Tehillim*, 2. kötet, 579. o.) szerint azonban ez a sor nem eredeti, mert Isten neveként az Elohimet használja, míg a zoltár többi része JHWH-t.

11 *Robert Alter*, *The art of Biblical poetry* (New York: Basic Books, 1985), 113. o.

12 *R. B. Y. Scott*, *Proverbs, Ecclesiastes*, Anchor Bible 18 (Garden City, NY: Doubleday, 1965), 186. o.

13 *Dahood*, *Psalms I*, 205. o.

14 *McCullough* és *Taylor*, „Psalms”, 12. o.

15 *Uo.*, 622–623. o.

16 *Samuel R. Driver*, *An introduction to the literature of the Old Testament*, 1897.

17 *Charles T. Fritsch* és *Roland W. Schloerb*, „Proverbs”, *The interpreter’s Bible*, 4. kötet, 954. o., felirata a 31,10–31-hez: „A író feltehetőleg ezzel az eszközzel jelzi, hogy kimerítően és szabályosan foglalkozott a témával.”

Patrick Skehan számos tanulmányban bizonyította, hogy az ábécé 22-es száma is a teljességet jelzi, és a költemények felépítési alapelvévé vált. *Freedman* (The Unity of the Hebrew Bible [Ann Arbor: Univ. of Michigan Press, 1991], 81–82. o.) szerint az ábécé számai a héber Biblia egész szerkezetében szervezési szerepet töltenek be.

18 *Skehan*, *Studies*, 74. o.

19 *Jacob Shachter* és *H. Freeman*, *Sanhedrin* (London: Soncino Press, 1961), 711–712. o. Lásd még *Meir Zlotowitz*, *Eichah* (Brooklyn, NY: Mesorah Publications, 1976), 85. o. A 145. zoltár hiányzó *nún* sorának tárgyalását lásd *Maurice Simon*, *Berakoth* (London: Soncino Press, 1959), 14–15. o.; a rövid tárgyalást kifejti *Avrohom Chaim Feuer*, *Tehillim* (Brooklyn: Mesorah Publications, 1987), 1694. o.

20 *Ronald Knox*, *The Old Testament*, 2. kötet (New York: Sheed & Ward, 1950).

21 *Herbert Bronstein* és *Albert H. Friedlander* fordítása, *The five scrolls* (New York: Central Conference of American Rabbis, 1984).

22 *Uo.*, 250–251. o.

23 *Freedman*, *Pottery, poetry, and prophecy*, 8. o.

Bible Review, 1997. április
Ford. Lukács Dániel